

УДК 351.746(477):328.184

DOI: <https://doi.org/10.31470/2786-6246-2023-3-66-77>

Андрій СТЕЛЬМАХ,

кандидат наук з державного управління, викладач кафедри публічного управління та адміністрування Університету Григорія Сковороди в Переяславі

Andrew STELMAKH,

Candidate of sciences in public administration, lecturer at the Department of public administration and administration of Hryhoriy Skovoroda University in Pereiaslav

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3721-5593>

info16070@gmail.com

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ ЛОБІЗМУ ЯК ОСНОВИ ДЕРЖАВНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

THEORETICAL PRINCIPLES OF DEFINING THE CONCEPT OF LOBBYING AS THE BASIS OF THE STATE SECURITY OF UKRAINE

Анотація. У статті розглянуті теоретичні засади визначення поняття лобізму як основи державної безпеки України. Зазначено, що лобізм має наступні складові елементи: по-перше, це діяльність, яка спрямована на певні державно-управлінські рішення, нормативно-правові документи, певні дії органів державної влади; по-друге, така діяльність має зацікавлені сторони; по-третє, існує стійка комунікація між зацікавленими сторонами (або їх представниками) з органами державної влади; по-четверте, інтерес (або певний предмет), на який спрямовані дії лобістів (нормативно-правові документи); по-п'яте, вплив на органи державної влади; по-шосте, неформалізоване представництво інтересів у державно-управлінських рішеннях. Крім того, лобізм в системі державної безпеки може носити як позитивні дії (зокрема, врегулювання важливих проблем, вирішення актуальних завдань в системі публічного управління), так і негативні (корупційні правопорушення, формування системи противаг та стримань тощо).

У статті виокремлені наступні функції лобізму в системі державної безпеки. По-перше, економічна функція – відстоювання важливих інтересів галузей економіки з урахуванням соціально-економічного розвитку країни, формування дієвих механізмів забезпечення захисту всіх сфер економіки, формування балансованого розвитку економічного життя суспільства. По-друге, політична функція полягає у формуванні збалансованих інтересів всіх стейкхолдерів політики. По-третє, організаційна функція – полягає у формуванні відповідних інституцій з метою захисту не лише інтересів зацікавлених груп, а й формування безпекового середовища суспільства. По-четверте, комунікативна функція, яка полягає у формуванні комунікативного середовища та обговорення певних важливих нагальних проблем та визначення оптимальних, раціональних державно-управлінських рішень. По-п'яте, захисна функція полягає у формуванні таких державно-управлінських рішень, які б не лише вирішували проблему певних зацікавлених груп та громадськості, а й забезпечували державу від захисту негативних впливів, у тому числі корупційних.

Лобізм в системі державної безпеки є формою представництва групових (державно-управлінських) інтересів, які спрямовані на забезпечення державної безпеки України, мінімізації загроз національній безпеці, вплив на прийняття (скасування) державно-

управлінських рішень, спрямованих на забезпечення національно важливих інтересів держави.

Ключові слова: *публічне управління, державна безпека, національна безпека, національні інтереси, лобізм, лобізм в публічному управлінні, парламентар, методи лобізму.*

Abstract. *The article examines the theoretical principles of defining the concept of lobbying as the basis of the state security of Ukraine. The author states that lobbying has the following constituent elements: first, it is an activity aimed at certain state-management decisions, normative-legal documents, certain actions of state authorities; secondly, such activity has interested parties; thirdly, there is stable communication between interested parties (or their representatives) and state authorities; fourthly, the interest (or a specific subject) to which the actions of lobbyists are directed (normative and legal documents); fifth, influence on state authorities; sixth, informal representation of interests in state-management decisions. In addition, lobbying in the state security system can carry both positive actions (in particular, the settlement of important problems, solving urgent tasks in the public administration system) and negative actions (corruption offenses, the formation of a system of checks and balances, etc.).*

The article highlights the following functions of lobbying in the state security system. Firstly, the economic function is the defense of the important interests of the economic sectors, taking into account the socio-economic development of the country, the formation of effective mechanisms for the protection of all spheres of the economy, the formation of a balanced development of the economic life of society. Secondly, the political function consists in the formation of balanced interests of all policy stakeholders. Thirdly, the organizational function consists in the formation of relevant institutions for the purpose of protecting not only the interests of interested groups, but also the formation of a safe environment for society. Fourth, the communicative function, which consists in the formation of a communicative environment and the discussion of certain important urgent problems and the determination of optimal, rational state-management solutions. Fifth, the protective function consists in the formation of such state-management decisions that would not only solve the problem of certain interested groups and the public, but also provide the state with protection from negative influences, including corrupt influences.

Lobbying in the state security system is a form of representation of group (state-management) interests aimed at ensuring the state security of Ukraine, minimizing threats to national security, influencing the adoption (cancellation) of state-management decisions aimed at ensuring the nationally important interests of the state.

Key words: *public administration, state security, national security, national interests, lobbying, lobbying in public administration, parliamentarian, lobbying methods.*

Постановка проблеми. *На сьогодні відсутнє усталене поняття терміну «лобізм». Крім того, поняття «лобізм», «лобісти», «формування лобістських груп», «лобістська діяльність», «лобіювання», «лобістські групи», «лобістські інтереси», «лобістські контакти» аналізуються політологами, соціологами, юристами, економістами, психологами, фахівцями з державного управління. Разом з тим, лобізм є також державно-управлінською категорією, адже будь-яке управлінське рішення на рівні держави та регіонів можна пролобіювати та вирішити відповідно до певних інтересів зацікавлених груп.*

На сьогодні виникла об'єктивна необхідність проаналізувати поняття «лобізм» та «лобістська діяльність» з урахуванням публічного управління та системи державної безпеки. У зв'язку з цим розглянемо дефініцію «лобізм», «лобістська діяльність» відповідно до системи публічного управління.

Аналіз останніх досліджень. *Проблеми розвитку інституту лобізму, принципів та*

закономірностей розвитку лобізму, ролі лобізму у сучасному суспільстві, нормативно-правовим засад регулювання лобістської діяльності присвячені наукові праці закордонних та вітчизняних вчених, зокрема: В. Андрущенко, М. Анохіна, Т. Аравіної, О. Барвіна, Дж. Беррі, О. Бінецького, О. Бобрової, І. Богдановської, А. Болла, М. Мінца, Д. Коена, В. Бебика, Д. Богуша, Л. Губерського, Ф. Кирилюка, В. Королька, О. Лісничука, Є. Макаренко, М. Михальченка, М. Обушного, М. Ожевана, Г. Почепцова, С. Телешуна, Є. Тихомирової, М. Хилька, О. Салтовського та ін.

Виклад основного матеріалу. Поняття «лобізм» та наукові підходи до визначення «лобіювання» мають відповідну історію, вони є похідним від англійського слова «lobby» («коридор»), яке у середині XVI ст. використовувалося для позначення місць для прогулянок в монастирях, а вже в середині XVII ст. поняттям «лобізм» стали називати приміщення для прогулянок в англійській палаті общин. «Політичний відтінок слово набуло наприкінці XVIII ст. в Сполучених Штатах Америки. Перша поправка Конституції США, що декларує право громадян звертатися до уряду з петиціями, вперше заклала основу для розвитку явища через систему правових норм. У 1808 р. слово «лобі» було вперше зафіксовано в протоколах Конгресу США. Під цим поняттям розуміли місце, де зацікавлені особи мали змогу донести свою позицію до членів Палати представників та сенаторів. Цим місцем виступали холи та коридори, адже вхід приватним особам до зал засідань був заборонений, а самі особи визначалися як «лобісти» (lobbyists). За іншою версією, розповсюдження терміну «лобі» пов'язане з холлом готелю «Віллард» у Вашингтоні, де на рубежі XVIII–XIX ст. зупинялися парламентарії, що приїжджали на сесію. Саме у вестибюлі цього готелю, особи мали змогу донести свою позицію щодо ухвалення того чи іншого закону» [19].

Таким чином, можна вважати, що термін «лобізм» саме з сучасним трактуванням виникнув в США.

У XIX ст. лобістами називали прохачів, які приходили в державні установи. Тоді вважалося, що допускати таких людей в зали засідань – туди, де приймаються закони – не можна, тому вони не могли пройти далі холів і прийомних, тобто кулуарів. Однак ключове слово тут – «тиск», тому у лобізму завжди є конкретний об'єкт впливу. Це може бути політик, політична партія, відомство, парламент в цілому, структури виконавчої влади тощо, за допомогою яких досягаються певні цілі. Відсутній об'єкт впливу, немає адресатів звернень – немає і самої лобістської діяльності [25, с. 31].

Тепер систематизуємо наукові підходи до поняття «лобізм». Так, лобізм розглядається як:

– «будь-яка діяльність організацій, що впливають на органи державної влади з метою сприяння власним інтересам, при цьому ці організації, на відміну від партій, не можуть самі взяти відповідальність за владу в країні» [24, с. 12];

– «продуктивне втручання у господарські та соціальні процеси з використанням політичних методів і засобів. Він підкреслює, що в політичному відношенні лобіювання сприяє зміцненню засад толерантності у суспільстві» [23];

– «процес пошуку засобів впливу на уряд та його інституції шляхом інформування громадськості щодо політичних питань, що стоять на порядку денному» [26, с. 3];

– «система неформалізованого представництва інтересів у політичних рішеннях» [11];

– «процес приведення формальної влади відповідно до фактичної влади» [11];

– «організований вплив різних суспільних груп на представників органів державної влади з метою прийняття вигідних для себе рішень» [20, с. 71];

– «діяльність фізичних осіб, у тому числі фізичних осіб-підприємців, їх об'єднань, консультативно-дорадчих органів, створених при органах державної влади або органах місцевого самоврядування, юридичних осіб та їх об'єднань, що здійснюється у спосіб, не заборонений законом, і спрямована на здійснення легального впливу на органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб під час прийняття

(участі у прийнятті), внесення змін, скасування ними рішень, крім індивідуальних, з метою закріплення в них власних інтересів лобістів або інтересів третіх осіб» [18];

– «невід’ємна складова політичної комунікації, що передбачає механізм прямого і зворотного зв’язку суспільства і держави. Процеси формування рішень, механізму впливу на громадську думку, захисту власної позиції – все це, в широкому розумінні, може сприйматися як явище, що кореспондується з поняттям «лобіювання»» [5, с. 50–51];

– «система і практика впливу зацікавленими групами чи окремими індивідами на прийняття рішень певними органами влади чи деякими їх представниками задля реалізації визначених потреб (інтересів)» [4, с. 181];

– «дієвий елемент конституційної системи демократичного представництва, який дає змогу громадянам брати активну участь у процесах прийняття та реалізації політичних рішень тими групами, які позбавлені реальної ресурсної можливості» [13];

– «особливе явище в демократичній правовій державі, яке забезпечує реалізацію конституційного права громадян у межах, передбачених чинним законодавством, щодо участі в управлінні державними справами, шляхом впливу на органи державної влади» [13];

– «активний процес діяльності суб’єктів правовідносин, які об’єднані певними спільними інтересами (економічними, політичними, соціальними) для відстоювання і захисту своїх інтересів та інтересів інших суб’єктів правовідносин перед уповноваженими органами державної влади для прийняття (в тому числі – зміни і / або скасування) необхідного нормативно-правового акта» [17];

– «особлива система і практика організації окремих груп суспільства шляхом цілеспрямованого впливу на органи законодавчої та виконавчої влади; це тиск, «проштовхування» інтересів, а влада є об’єктом лобізму. Крім того, лобізм – це «посередницьке» політико-правове явище» [12];

– «продумана діяльність у задоволенні певних інтересів або чиненні тиску на державних службовців та законодавців представниками груп інтересів з метою прийняття оптимальних для них рішень. Стереотипно лобізм часто асоціюється з корупцією і нелегальними методами впливу на прийняття рішень урядовими структурами, хоча у своїй суті явище не обов’язково передбачає підкуп державних службовців, депутатів» [15, с. 18].

Проведений аналіз дає підстави зазначити, що лобізм має наступні складові елементи: по-перше, це діяльність, яка спрямована на певні державно-управлінські рішення, нормативно-правові документи, певні дії органів державної влади; по-друге, така діяльність має зацікавлені сторони; по-третє, існує стійка комунікація між зацікавленими сторонами (або їх представниками) з органами державної влади; по-четверте, інтерес (або певний предмет), на який спрямовані дії лобістів (нормативно-правові документи); по-п’яте, вплив на органи державної влади; по-шосте, неформалізоване представництво інтересів у державно-управлінських рішеннях. Крім того, лобізм в системі державної безпеки може носити як позитивні дії (зокрема, врегулювання важливих проблем, вирішення актуальних завдань в системі публічного управління), так і негативні (корупційні правопорушення, формування системи противаг та стримань тощо).

«Політичне призначення лобізму – здійснювати функцію соціального посередництва між громадянським суспільством та державою, а також сприяти спрямованому «обміну інформацією» в процесі законотворчості. Так, французький політолог М. Дюверже, зауважуючи, що законодавці намагаються легалізувати лобізм та перевести його «з кримінального шляху до інформаційного», мав на увазі подолання прямого підкупу та скупки голосів за рахунок «непрямого» інформаційного впливу об’єктивної інформації, яка підтверджує обґрунтованість інтересів та вимог щодо очікуваних рішень влади. Під час розробки та прийняття законів, при інтерпретації законодавчого чи будь-якого нормативного акта урядовцями важливу роль відіграють не тільки їхні знання та професіоналізм, але і об’єм та характер інформації, яку він має» [6].

Таким чином, зазначимо, що лобіювання має як позитивний, так і негативний ефект, спрямований на вирішення важливих державно управлінських питань. Крім того, лобізм розглядається як політичний інститут, юридичний феномен, економічна категорія. Разом з тим, майже не існує системних досліджень поняття «лобізму» в публічному управлінні.

У широкому сенсі під лобізмом розуміється «будь-яка діяльність громадян, суспільних груп, асоціацій бізнесу, партій та інших організованих об'єднань, спрямована на державні органи влади з метою просування власних інтересів. При цьому лобізм також включає діяльність владних суб'єктів, спрямовану на просування своїх корпоративних інтересів, отримання владних преференцій. У такому трактуванні лобізм фактично дорівнюється до терміну «advocacy» (в перекладі з англійської мови – активний публічний захист, підтримка, пропаганда поглядів та позицій), який також означає організацію контактів з метою просування інтересів, проте мова йде про контакти не тільки через органи державної влади, але й через будь-які суспільні та комерційні організації, політичні партії, впливових осіб тощо» [9].

На думку дослідника А. Автономова можна виокремити чотири основні групи підходів до розуміння поняття «лобізм»:

1. У загальноприйнятому сенсі під лобізмом розуміється сукупність засобів та методів впливу на органи державної влади, що застосовуються різними зацікавленими групами з метою домогтися сприятливих для себе рішень [22].

2. У практичній політиці лобізм використовується також відносно виконавчої та законодавчої влади: коли законопроект уряду зустрічає сильну протидію, уряд змушений вдаватися до лобістських за характером зусиль, щоб домогтися від депутатів потрібного рішення. Проте існує і зворотній процес, коли вже парламент з того чи іншого приводу здійснює тиск на виконавчу владу [22].

3. Терміни «лобізм» та «лобіст» може використовуватися в вузькому (прямому) та широкому розумінні. Так, у вузькому сенсі лобізм – це професійна діяльність певних організацій або їх співробітників, які постійно чи періодично виступають у ролі лобістів. У широкому сенсі лобістом називають будь-яку посадову особу, президент корпорації чи міністр, якщо вона вдається до дій, що можна кваліфікувати як лобізм [22].

4. З юридичної точки зору лобістом в США вважається будь-яка особа, зареєстрована в такій якості згідно чинного закону про регулювання лобістської діяльності [22].

Водночас, науковець Д. Виговський [18] обґрунтував поняття «лобізм» та визначив, що:

1. Лобіювання зв'язано винятково з прийняттям державних рішень. Рішення, що приймаються приватними особами, організаціями чи корпораціями, можуть також перебувати під впливом інтересів певних зацікавлених груп, але такий вплив не прийнято називати лобізмом.

2. Всі види лобізму мотивовані бажанням здійснити вплив. Багато дій чи подій можуть впливати на прийняття державних рішень, але якщо вони не викликані бажанням чинити вплив, їх не можна називати лобізмом.

3. Лобіювання вимагає посередника або представника як зв'язного між групою громадян та офіційними державними органами. Якщо громадянин за своїм бажанням і користуючись доступними йому методами прагне вплинути на державного чиновника, він не може вважати себе лобістом.

4. Будь-яке лобіювання завжди пов'язано з встановленням контактів для передавання повідомлень, оскільки це єдиний шлях, яким можна здійснювати вплив [3, с. 45].

Держава, враховуючи умови функціонування і життєдіяльності різних категорій суб'єктів, в особі компетентних органів приймає ті чи інші рішення. Іноді такі рішення продумані і ефективні, іноді імпульсивні та однобічні. Державно-управлінські рішення рідко влаштовують абсолютно всіх гравців в політиці. У суспільстві багато різнополярних течій,

інтересів, зацікавлених осіб. І будь-яка зацікавлена група осіб хоче бути почутою, хоче сама визначити свою долю. Тому зацікавлені суб'єкти, а виходячи з контексту – лобісти, – всіма можливими і прийнятними способами прагнуть зробити все, щоб держава звернула на них увагу, а політичні структури зважали на їх інтересами і відображали останні [16, с. 10].

Таким чином, основними складовими процесу лобізму в системі державної безпеки України є: суб'єкти впливу (інтереси лобістів); об'єкти впливу (важливі державно-управлінські рішення або дії, спрямовані на вирішення важливих державно-управлінських завдань); механізми, інструменти, методи впливу; результати впливу (зміна певних державно-управлінських процесів).

На думку М. Бризіцького, до основних властивостей лобізму слід віднести:

- «лобіювання є формою представництва групових інтересів (інтересів зацікавлених осіб);
- метою лобіювання є задоволення інтересів зацікавлених осіб;
- суб'єктами лобіювання є уповноважені зацікавленими особами представники (лобісти та їх об'єднання);
- об'єктом лобістських дій є суб'єкти публічної влади;
- лобіювання здійснюється через цілеспрямований вплив представника зацікавлених осіб на суб'єкта публічної влади;
- здійснюється цей вплив за допомогою різних засобів, у тому числі: правових;
- результатом лобіювання є офіційні акти (як дії так і документи)» [2, с. 27].

Сутність інституту лобізму полягає у здійсненні впливу групами інтересів на суб'єктів владних повноважень в незалежності від їх державної та/або партійної належності, а також на певні суб'єкти міжнародного публічного права. Відмінною рисою лобізму від інших політико-правових інститутів є те, що вплив спрямовується саме на суб'єктів владних повноважень з метою корегування або сприяння прийняттю ними владних рішень. Окрім того, лобізм здійснюється саме в інтересах певних груп або окремих осіб [1, с. 548].

Багато дослідників виокремлюють суб'єкти лобізму як основи формування інституту лобізму. Так, суб'єктами лобізму є групи інтересів, які здійснюють вплив на об'єкти лобізму з метою досягнення власних цілей. Група інтересів є загальним поняттям. До груп інтересів належать: політичні партії, профспілки, приватні підприємства, трансконтинентальні корпорації, громадські організації, релігійні організації, державні діячі, окремі фізичні особи, держави (при трансконтинентальному/міжнародному лобізмі). Групи інтересів є одним з основних каналів політичної активності громадян. Суб'єктів лобізму розподіляють на політичних, економічних, соціальних, іноземних тощо. Так, до політичних суб'єктів лобізму відносять фінансово-економічні групи, які за допомогою участі в передвиборних кампаніях та активному політичному житті здійснюють необхідний вплив. До соціальних суб'єктів лобізму відносять профспілкові та громадські організації. Економічними суб'єктами лобізму є фінансово-промислові групи, приватні підприємства, трансконтинентальні корпорації тощо. До іноземних суб'єктів лобізму відносять впливові групи інтересів, представлені великими транснаціональними корпораціями та міжнародними організаціями. «Суб'єкти лобізму використовують у своїй практиці принципи двох основних моделей лобізму. Обидві моделі – плюралістична і корпоративістська – існують в рамках системи функціонального представництва інтересів. Поняттям «функціональне представництво» визначається сукупність форм і методів представництва по лінії інтересів, система взаємовідносин між групами інтересів і владними структурами. Це один з основних каналів взаємодії громадянського суспільства і держави (поряд з територіальним). Найбільш ефективно лобізм діє через плюралістичну модель, яка пристосована для відкритого впливу ззовні. Плюралізм передбачає, що держава суверенна і контролює розподіл ресурсів, статусів, економічних і соціальних пільг. Цей розподіл розглядається як результат демократичного впливу з боку численних конкуруючих груп інтересів. Держава представляється як свого роду арена для

реалізації групових конфліктів або арбітр, який забезпечує примирення, взаємне пристосування і в кінцевому рахунку гармонізацію інтересів всіх конкуруючих груп» [6].

До характерних рис лобізму відноситься, по-перше, те, що лобістська діяльність здійснюється в певних інтересах. По-друге, лобісти виконують функцію посередництва між громадянами, організаціями та державними органами (законодавчими та виконавчими органами влади) [10, с. 361].

Правовою основою лобізму в більшості демократично розвинених держав є конституційне положення, згідно з яким кожний суб'єкт суспільних відносин має право захищати власні інтереси всіма законними способами, зокрема беручи участь у формуванні державної політики та впливаючи на процес прийняття владних рішень. Мета лобістів залишається незмінною у сучасних демократіях. Вони зуміли легалізувати власну діяльність, удосконаливши методи впливу на вимогу часу та враховуючи конкретні соціально-політичні реалії. У зв'язку з тим, що влада об'єктивно не в змозі задовольнити одночасно і найбільш повно всі інтереси відразу, виникає проблема черговості, пріоритету у їх здійсненні. Звідси закономірно прагнення різних груп і верств суспільства впливати на поведінку держави з метою переорієнтації політики на свою користь, стимулювати його приймати вигідні для цих груп і прошарків управлінські рішення. Предметом лобізму виступає спектр цілей, які ставлять суб'єкти лобізму при чиненні тиску на орган державної влади; це та мета, заради якої здійснюється лобістський тиск, проводиться лобістська кампанія [21, с. 35].

Зміст роботи лобістів виявляється у тому, що лобісти відповідають за зв'язки організації з органами державної влади, головним чином відстежують і зважують той вплив, який можуть справити обговорювані законопроекти у разі їх затвердження на життєдіяльність цієї організації. Як правило, працюючи у головному столичному офісі, лобісти, що відповідають за зв'язки з законодавчими органами державної влади, переслідують декілька загальних цілей:

- поліпшують стосунки з відповідальними працівниками державних установ та організацій;
- відстежують роботу законодавчих та виконавчих органів, міністерств і відомств у тих сферах і з тих питань, які справляють вплив на життя громадян певного виборчого округу;
- активізують участь виборців у справах державного управління на всіх рівнях;
- впливають на законодавство, яке зачіпає економічні інтереси виборців певної місцевості та розташованих там підприємств;
- заздалегідь повідомляють законодавців та досягають розуміння з їх боку щодо роботи організацій, які діють у певному виборчому окрузі [8, с. 149–150].

Лобісти у багатьох випадках досягають успіху або зазнають поразки залежно від того, якою мірою вони володіють загальними надбаннями науки і мистецтва публік релейшнз: здібностями налагодити особисті добрі стосунки з об'єктами впливу та подати переконливу інформацію, з одного боку, законодавцям і державним посадовцям, а з іншого, – рядовим виборцям і зацікавленим громадянам. Але на додаток до таких PR-здібностей лобістам потрібні ще й всебічні знання з питань державного управління, законотворчого процесу, соціальної політики, формування громадської думки. Організація, яка зацікавлена у зв'язках з органами державної влади, їх чиновниками, як правило, наймає висококваліфікованих фахівців, перед якими, зрозуміло, ставиться завдання впливати на законотворчий процес [19, с. 147].

На нашу думку, лобізм – це явище, яке реально існує та досить невивчене, однак саме те, що воно існує, ставить завдання розвитку системи механізмів його державного управління врегулювання та використання в межах існуючого законодавства на користь держави й громадян.

Лобізм – важливий аспект розвитку сучасного державотворення та системи державного управління.

Лобізм в системі публічного управління – це форма представництва групових (державно-управлінських) інтересів, які реалізують свою діяльність в межах нормативно-правової бази України та міжнародних договорів, спрямована на покращення соціально-економічного, політичного становища країни та її громадян, має на меті прийняття або зміну певних державно-управлінських рішень.

Проаналізуємо основні функції лобізму в системі державної безпеки: економічну, політичну, організаційну, контрольну, комунікативну, захисну.

Економічна функція полягає у формуванні та координуванні стратегічних напрямів розвитку економіки галузі в умовах захисту її інтересів. Економічна функція спрямована на вирішення завдань, які полягають у прогнозуванні й досягненні певних показників функціонування галузі та забезпеченні її розширеного відтворення [8].

Політична функція формується участю, підготовкою та сприянням у прийнятті нормативно-правових актів, що спрямовані на захист галузевих інтересів, а також протидією ухваленню нормативно-правових актів, що порушують галузеві інтереси. Лобізм є засобом активізації тих чи інших процесів у політиці й використовується як своєрідний соціально-політичний стимул, спрямований на захист галузевих інтересів. Лобістські групи, відстоюючи абсолютно діаметрально протилежні інтереси своїх замовників, сприяють збереженню своєрідної рівноваги різних політичних сил, знаходженню точок дотику та досягненню консенсусу під час прийняття політичних рішень [8].

Організаційна, оскільки лобіювання галузевих інтересів є інструментом самоорганізації недержавного сектору, за допомогою якого мобілізується суспільна підтримка або фрондерство певному рішенню чи законопроекту органів державної влади та виступає у вигляді аргументації, механізму підготовки та прийняття відповідних нормативно-правових актів.

Представницька – передбачає делегування повноважень щодо представлення галузевих інтересів, виявляється у праві здійснювати зовнішні комунікації від імені галузі, взаємодіючи з політичними інститутами щодо вираження галузевих інтересів. Щоб асоціації, спілки і об'єднання були дієвими, їм необхідний певний ступінь монополії на представництво інтересів. Це необхідно з погляду ефективності політичних рішень, бо держава, формуючи політику, неминуче зважає не на всі зацікавлені групи, а лише на ті з них, які володіють відповідними ресурсами, тобто здатні мобілізувати і контролювати значні групи населення. Так формуються «природні» монополії представництва [7, с. 12].

Контрольна функція полягає у інспектуванні чинників впливу на функціонування галузі та законодавчих ініціатив, що впливають на її функціонування.

Комунікативна – формує взаємозв'язки між галуззю та громадянами і між галуззю та органами влади і є засобом досягнення компромісів та узгодження різних інтересів. Дає змогу розширити інформаційну базу політичних рішень, що приймаються, інформуючи відповідні державні органи про певні нагальні проблеми. Лобісти забезпечують органи державної влади інформацією стосовно ситуації на нижчому та інших суспільних рівнях, яку потім заслуховують на парламентських чи інших слуханнях, інформуючи законодавців про наявні проблеми. Комунікативну функцію лобізму визнано навіть у юриспруденції: у законодавчих актах, що регулюють лобізм у США, вже міститься поняття «лобістської комунікації» [14].

Захисна функція визначається захистом інтересів галузі через подолання «непрямого» інформаційного впливу об'єктивної інформації та обґрунтованість вимог щодо очікуваних рішень влади. Асоціації (союзи, спілки) – недержавні суб'єкти організаційно-економічного механізму лобіювання галузевих інтересів, що є носіями галузевої інформації та впливають на формування інструментів щодо їх захисту [3].

Проведений аналіз дає підстави виокремити наступні основні функції лобізму в системі державної безпеки. По-перше, економічна функція – відстоювання важливих інтересів

галузей економіки з урахуванням соціально-економічного розвитку країни, формування дієвих механізмів забезпечення захисту всіх сфер економіки, формування балансованого розвитку економічного життя суспільства. По-друге, політична функція полягає у формуванні збалансованих інтересів всіх стейкхолдерів політики. По-третє, організаційна функція – полягає у формуванні відповідних інституцій з метою захисту не лише інтересів зацікавлених груп, а й формування безпекового середовища суспільства. По-четверте, комунікативна функція, яка полягає у формуванні комунікативного середовища та обговорення певних важливих нагальних проблем та визначення оптимальних, раціональних державно-управлінських рішень. По-п'яте, захисна функція полягає у формуванні таких державно-управлінських рішень, які б не лише вирішували проблему певних зацікавлених груп та громадськості, а й забезпечували державу від захисту негативних впливів, у тому числі корупційних.

Висновки. Проведений аналіз дає підстави стверджувати, що лобізм є загрозою державній безпеці, якщо цей феномен носить негативний характер, спрямований на спричинення шкоди іміджу держави, підрив національних інтересів, підрив життєвого потенціалу державності, національних інтересів тощо.

Таким чином, лобізм в системі державної безпеки є формою представництва групових (державно-управлінських) інтересів, які спрямовані на забезпечення державної безпеки України, мінімізації загроз національній безпеці, вплив на прийняття (скасування) державно-управлінських рішень, спрямованих на забезпечення національно важливих інтересів держави.

Список використаних джерел:

1. Богиня Т.Ю. Інститут лобізму: сутність, методи та функції. *Юридичні і політичні науки*. 2013. Вип. 60. С. 546–553.
2. Бризіцький М.І. Лобіювання: деякі теоретичні аспекти. *Університетські наукові записки*. 2014. № 3 (51). С. 22–29.
3. Виговський Д. Суть лобізму як категорії політичної науки. *Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку*. 2008. Вип. 20. С. 42–48.
4. Ворчакова І.Є. Лобізм як соціально-політичний феномен: теоретичні підходи. *Вісник мариупольського державного університету. Серія: історія. політологія*. 2016. Вип. 15. С. 179–185.
5. Ганжуров Ю. Парламентське лобіювання в контексті політичної комунікації. *Політичний менеджмент*. 2005. № 4. С. 50–62.
6. Законодавче регулювання лобістської діяльності (досвід країн Європейського Союзу та Сполучених Штатів Америки). Інформаційна довідка, підготовлена Європейським інформаційно-дослідницьким центром на запит народного депутата України. URL: <http://euinfocenter.rada.gov.ua/uploads/documents/28920.pdf>.
7. Інформаційно-аналітичні матеріали до круглого столу: «Лобіювання в Україні та за кордоном: досвід, проблеми і перспективи» / за заг. ред. В. Федоренка. Київ: СПД Москаленко О.М., 2009. 36 с.
8. Кіржецький Ю.І., Ріжко Л.І., Кіржецька М.С. Функції галузевого лобіювання як елемент організаційно-економічного механізму взаємодії бізнесу та влади. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Логістика*. 2017. № 863. С. 82–87.
9. Конах В.К. Нормативно-правові засади державної політики України у сфері інформаційно-психологічної безпеки. *Стратегічні пріоритети*. 2012. № 3 (24). С. 152–157.
10. Кравченко С.О. Аналіз сутності цивілізованого лобізму як форми взаємовідносин влади та суспільства. *Вчені записки ТНУ імені В.І.Вернадського. Серія: Державне управління*. 2019. Том 30 (69) № 3. С. 93–99.
11. Лобізм та його інституційні форми. Україна і зарубіжний досвід: [Аналіт.

матеріали] / Наук. Т-во «Гуманіт. Колегія»; [Упоряд.: М. Розумний, В. Холод]. Київ: УФПР, 2005. 40 с.

12. Мареніченко В.В., Сичова М.О., Гаркавий В.В. Механізми лобізму в системі державного управління. URL: <https://dspace.dsau.dp.ua/jspui/bitstream/123456789/2367/1/2.pdf>.

13. Матвієнко В., Сокур С. Інституціоналізація лобістської діяльності в країнах-членах ЄС на прикладі Австрії, Великої Британії, Німеччини, Франції та Данії. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2015. № 1 (43). С. 10–14.

14. Мацкевич Р.М. Суспільне значення лобізму та основні типи представництва інтересів. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/1611/Mackevich.pdf> (дата звернення: 10.02.2023).

15. Одинцова Е.А. Правове регулювання лобізму: світовий досвід та практика. *Динаміка наукових досліджень: Матер. III міжнар. наук-практ. конф.* Дніпропетровськ. 2004. Т. 4. С. 17–20.

16. Самохвалов В.П. Теоретико-правові проблеми лобізму: навч. посіб. Київ, 2011. 95 с.

17. Стременовський С.М. Суб'єкти та об'єкти лобіювання в правотворчому процесі: перспективи законодавчої регламентації в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2018. Вип. 48. Том 1. С. 44–47.

18. Сумська В.В. Теоретичні підходи до визначення поняття «лобіювання». *Державне будівництво*. 2010. № 2. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/DeVu_2010_2_26.pdf.

19. Тихомирова Є. Лобізм як складова міжнародного PR. URL: <http://www.politik.org.ua/vid/magcontent.php3?m=1&n=36&c=672> (дата звернення: 23.02.2023).

20. Шляхтун П.П. Парламентаризм: словник-довідник. Київ: Парламентське вид-во, 2003. 151 с.

21. Штерн В. Лобізм як явище політичного життя (теоретико-методологічний аспект). *Вісник Прикарпатського університету. Політологія*. 2008. Вип. 10. С. 32–38.

22. Яровой Т. Лобізм: визначення поняття в рамках теоретико-дискусійного поля та нормотворчого процесу. *Публічне урядування*. 2018. № 5 (15). С. 286–295.

23. Farnel Frank J. Am richtigen Hebel: Strategie und Taktik des Lobbying. Landsberg/Lech: Verl. Moderne Industrie, 1994. 239 p.

24. Finer Samuel E. Anonymous Empire. A Study of The Lobby in Great Britain. London: Pall Mall Press. 1958. 150 p.

25. Truman D. The Governmental Process: Political Interests and Public Opinion. New York: Alfred A. Knopf, 1951. 210 p.

26. Zetter L. Lobbying. The Art of Political Persuasion. Great Britain: Harriman House LTD, 2008. 454 p.

REFERENCES

1. Bohynia, T.Iu. (2013). Instytut lobizmu: sutnist, metody ta funktsii [Institute of lobbying: essence, methods and functions]. *Yurydychni i politychni nauky – Legal and political sciences*, 60, 546–553 [in Ukrainian].

2. Bryzitskyi, M.I. (2014). Lobiiuvannia: deiaki teoretychni aspekty [Lobbying: some theoretical aspects]. *Universytetski naukovi zapysky – University scientific notes*, 3 (51), 22–29 [in Ukrainian].

3. Vyhovskiy, D. (2008). Sut lobizmu yak katehorii politychnoi nauky [The essence of lobbying as a category of political science], *Ukrainska natsionalna ideia: realii ta perspektyvy rozvytku – Ukrainian national idea: realities and prospects of development*, 20, 42–48 [in Ukrainian].

4. Vorchakova, I.Ie. (2016). Lobizm yak sotsialno-politychnyi fenomen: teoretychni pidkhody [Lobbyism as a socio-political phenomenon: theoretical approaches]. *Visnyk*

mariupolskoho derzhavnoho universytetu serii: istoriia. politolohiia – Bulletin of the Mariupol State University series: history. Politicalology, 15, 179-185 [in Ukrainian].

5. Hanzhurov, Yu. (2005). Parlamentske lobiiuvannia v konteksti politychnoi komunikatsii [Parliamentary lobbying in the context of political communication]. *Politychnyi menedzhment – Political management, 4, 50-62 [in Ukrainian].*

6. Zakonodavche rehuliuivannia lobistskoi diialnosti (dosvid krain Yevropeiskoho Soiuzu ta Spoluchenykh Shtativ Ameryky). Informatsiina dovidka, pidhotovlena Yevropeiskym informatsiino-doslidnytskym tsentrom na zapyt narodnoho deputata Ukrainy [Legislative regulation of lobbying activities (experience of the countries of the European Union and the United States of America). Information certificate prepared by the European Information and Research Center at the request of the People's Deputy of Ukraine]. Retrieved from <http://euinfocenter.rada.gov.ua/uploads/documents/28920.pdf> [in Ukrainian].

7. Fedorenka, V. (2009). Informatsiino-analitychni materialy do kruhloho stolu: «Lobiiuvannia v Ukraini ta za kordonom: dosvid, problemy i perspektyvy» [Informational and analytical materials for the round table: «Lobbying in Ukraine and abroad: experience, problems and prospects»]. Kyiv: SPD Moskalenko O.M. [in Ukrainian].

8. Kirzhetskyi, Yu.I. & Rizhko, L.I. & Kirzhetska, M.S. (2017). Funktsii haluzevoho lobiiuvannia yak element orhanizatsiino-ekonomichnoho mekhanizmu vzaiemodii biznesu ta vlady [Functions of industry lobbying as an element of the organizational and economic mechanism of interaction between business and government]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Lvivska politekhnika» Lohistyka – Bulletin of the Lviv Polytechnic National University. Logistics, 863, 82–87 [in Ukrainian].*

9. Konakh, V.K. (2012). Normatyvno-pravovi zasady derzhavnoi polityky Ukrainy u sferi informatsiino-psykholohichnoi bezpeky [Normative and legal foundations of the state policy of Ukraine in the field of informational and psychological security], *Stratehichni priorytety – Strategic priorities, 3 (24), 152–157 [in Ukrainian].*

10. Kravchenko, S.O. (2019). Analiz sutnosti tsyvilizovanoho lobizmu yak formy vzaiemovidnosyn vlady ta suspilstva [Analysis of the essence of civilized lobbying as a form of relationship between the government and society]. *Vcheni zapysky TNU imeni V.I. Vernadskoho. Serii: Derzhavne upravlinnia – Academic notes of TNU V.I. Vernadskyi. Series: Public administration, Tom 30 (69), 3: 93–99 [in Ukrainian].*

11. Rozumnyi, M. & Kholod, V. (2005). Lobizm ta yoho instytutsiini formy. Ukraina i zarubizhnyi dosvid [Lobbyism and its institutional forms. Ukraine and foreign experience]: [Analit. materialy]. Kyiv: UFPR [in Ukrainian].

12. Marenichenko, V.V. & Sychova, M.O. & Harkavyi, V.V. Mekhanizmy lobizmu v systemi derzhavnoho upravlinnia [Mechanisms of lobbying in the system of public administration], Retrieved from <https://dspace.dsau.dp.ua/jspui/bitstream/123456789/2367/1/2.pdf> [in Ukrainian].

13. Matviienko, V. & Sokur, S. (2015). Instytutsionalizatsiia lobistskoi diialnosti v krainakh-chlenakh YeS na prykladi Avstrii, Velykoi Brytanii, Nimechchyny, Frantsii ta Danii [Institutionalization of lobbying activities in EU member states on the example of Austria, Great Britain, Germany, France and Denmark]. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka – Bulletin of Taras Shevchenko Kyiv National University, 1 (43), 10-14 [in Ukrainian].*

14. Matskevych, R.M. Suspilne znachennia lobizmu ta osnovni typy predstavnytstva interesiv [The social significance of lobbying and the main types of interest representation]. *dspace.onua.edu.ua*. Retrieved from <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/1611/Mackevich.pdf> [in Ukrainian].

15. Odyntsova, E.A. (2004). Pravove rehuliuivannia lobizmu: svitovy dosvid ta praktyka [Legal regulation of lobbying: world experience and practice]. Proceedings from *III mizhnar. nauk-prakt. konf. «Dynamika naukovykh doslidzhen» – III International science and practice conf.*

«*Dynamics of scientific research*». Dnipropetrovsk, T. 4. (pp. 17–20) [in Ukrainian].

16. Samokhvalov, V.P. (2011). Teoretyko-pravovi problemy lobizmu [Theoretical and legal problems of lobbying]. Kyiv [in Ukrainian].

17. Stremenovskiy, S.M. (2018). Subiekty ta obiekty lobiuvannya v pravotvorchomu protsesi: perspektyvy zakonodavchoi rehlementatsii v Ukraini [Subjects and objects of lobbying in the law-making process: prospects of legislative regulation in Ukraine]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seriya: Pravo – Scientific Bulletin of the Uzhhorod National University. Series: Law*, 48, Tom 1: 44-47 [in Ukrainian].

18. Sumska, V.V. (2010). Teoretychni pidkhody do vyznachennia poniattia «lobiuvannya» [Theoretical approaches to defining the concept of «lobbying»]. *Derzhavne budivnytstvo – State construction*, 2. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/j-pdf/DeBu_2010_2_26.pdf [in Ukrainian].

19. Tykhomyrova, Ye. (2005). Lobizm yak skladova mizhnarodnoho PR [Lobbying as a component of international PR]. Retrieved from <http://www.politik.org.ua/vid/magcontent.php3?m=1&n=36&c=672> [in Ukrainian].

20. Shliakhtun, P.P. (2003). Parlamentaryzm: slovnyk-dovidnyk [Parliamentarism: a reference dictionary]. Kyiv: Parlamentske vyd-vo [in Ukrainian].

21. Shtern, V. (2008). Lobizm yak yavyshe politychnoho zhyttia (teoretyko-metodolohichniy aspekt) [Lobbyism as a phenomenon of political life (theoretical and methodological aspect)]. *Visnyk Prykarpatskoho universytetu. Politolohiia - Bulletin of the Carpathian University. Politology*, 10, 32–38 [in Ukrainian].

22. Iarovoi, T. (2018). Lobizm: vyznachennia poniattia v ramkakh teoretyko-dyskusiinoho polia ta normotvorchoho protsesu [Lobbyism: definition of the concept within the framework of the theoretical and discussion field and the norm-making process]. *Publichne uriaduvannia – Public administration*, 5 (15), 286–295 [in Ukrainian].

23. Farnel Frank, J. (1994). Am richtigen Hebel: Strategie und Taktik des Lobbying. Landsberg/Lech: Verl. Moderne Industrie [in English].

24. Finer Samuel, E. (1958). Anonymous Empire. A Study of The Lobby in Great Britain. London: Pall Mall Press [in English].

25. Truman, D. (1951). The Governmental Process: Political Interests and Public Opinion. New York: Alfred A. Knopf [in English].

26. Zetter, L. (2008). Lobbying. The Art of Political Persuasion. Great Britain: Harriman House LTD [in English].

Подано до редакції 28.04.2023 р.

Прийнято до друку 2.06.2023 р.